

ВЕКТОРИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ДОВОЄННИЙ, ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Барабаш Л. В.

Вступ

Кожна держава формує зручне для неї середовище фінансового існування. Її одним з найпотужніших учасників його формування є податкова система. Саме її складові – податки, та механізми – податкова політика, податковий менеджмент, здатні забезпечити наповнення необхідними фінансовими ресурсами бюджети різних рівнів. Однак ці ж елементи, за умови зловживання їхніми особливостями внаслідок хибно обраних економічних векторів, можуть спричинити економічний колапс. І нині в Україні в умовах війни не лише відчутно недоліки попередніх періодів, а й змінюються пріоритети в оподаткуванні зокрема та у напрямках реалізації податкової системи загалом.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Податкова система України довоєнного періоду відзначалася цілим спектром негативних характеристик, серед яких превалюючим була фіскальна спрямованість. «Існуюча податкова система України характеризується наступними негативними рисами: ... фіскальною спрямованістю, що є лейтмотивом більшості змін, які вносяться до податкового законодавства; нормативно-правові акти з питань оподаткування є складними та нестабільними, окремі законодавчі норми – недостатньо узгоджені, інколи суперечливі; ... витрати на адміністрування окремих податків є більшими порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння; механізм митно-тарифного регулювання не дає можливості оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку та структури економіки в Україні»¹.

Наведене твердження мало місце ще у 2007 році, однак навіть через десятиліття не втратило актуальності, а відтак й означені проблеми лише поглибилися.

Основними цілями Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки було визначено «підвищення ефективності, стабільності та прогнозованості податкової системи; підвищення якості та ефективності податкового адміністрування; ефективне акумулювання ресурсів, необхідних для виконання державою своїх

функцій; забезпечення справедливості та рівності податкової системи і її адаптацію до норм та правил Європейського Союзу; відсутність негативного впливу для ведення бізнесу та сприяння економічному розвитку; розширення бази оподаткування»². Тобто знову означено пріоритети, що характеризуються перевагою фіскальної складової, не спрямовані у кінцевому підсумку на врахування національних інтересів, геополітичних і територіальних умов країни, менталітету та поведінкових особливостей платників податків.

Саме тому пошук векторів гармонізації податкової системи, акцентування на стимулюючих перевагах податків, на активізації їхньої регулюючої складової постійно перебуває у полі зору як науковців, так і практиків. І підґрунтям для даної і подальших розвідок має стати загальносвітова тенденція у податковій сфері: перехід від оподаткування жорсткого та лінійного до соціально (і загально) справедливого та прогресивного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Думка щодо того, що оподаткування має бути соціально справедливим і прогресивним була висловлена ще Адамом Смітом. Однак індустріальний розвиток призвів до того, що економічний світ розглядався як середовище рівних можливостей. І це сприяло виникненню ідеї пропорційного (лінійного) оподаткування. Остання повністю ігнорувала особливості платника, його спроможності, доводячи, що саме рівна ставка податку для будь-якого доходу (прибутку) є тією самою справедливістю, на якій наголошував А. Сміт.

Прийняття світовою економічною спільнотою теорії лінійного оподаткування за основу функціонування податкових систем більшості країн призвело до зростання рівня податкового навантаження на платників податків і до фіскалізації економік. А ці два взаємодоповнювані компоненти є наднесприятливими у критичній для економічного середовища ситуації, оскільки позбавляють його гнучкості реагування, в тому числі і за рахунок втрати підприємницького ентузіазму.

Зокрема, дослідження, які проводили вчені В Данкельберг і Дж. Скорбург, довели негативний

¹ Ференс О. Реформування податкової системи України. *Міністерство юстиції*: офіційний веб-ресурс. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350 (дата звернення 11.04.2022)

² Податкова політика. *Міністерство фінансів України*: офіційний веб-ресурс. URL: <https://mof.gov.ua/uk/tax-policy> (дата звернення 11.04.2022).

вплив високого податкового навантаження на економіку США, викликаючи економічну рецесію та знижуючи темпи економічного зростання³.

Аналогічні результати отримали й А. Вдовиченко та Г. Орос, які доводили: «... зниження фіскального тиску не обов'язково призведе до подальшого розбалансування публічних фінансів, оскільки компенсація втрачених доходів уряду відбудеться завдяки прискореному економічному зростанню»⁴.

Підтвердила результати дослідників на практиці економічна криза, викликана локданом пандемії COVID-19. У той час світова спільнота, особливо розвинені країни, де активно практикувалося лінійне оподаткування, опинилися перед прірвою економічних негараздів. А відтак виникло питання: які податкові механізми можна задіяти, аби уникнути глибокої економічної руйнації? Почавши пошук відповіді, більшість і науковців, і практиків знову звернулися до ідеї соціальної справедливості Адама Сміта. Зокрема, саме зазначену орієнтацію було визначено пріоритетною у напрямках реформування податкової системи Китаю: «Розвиток оподаткування ... має бути орієнтований на ... сприяння соціальній справедливості та ... підвищувати добробут людей. Трансформація якості та ефективності доходу ... повинна відходити від переслідування податкової «переваги ваги» та «переваги швидкості» до досягнення податкової «переваги якості» та «переваги ефективності»⁵.

Також напрям на зменшення фіскалізації економіки Організацією економічного співробітництва та розвитку було рекомендовано визнати пріоритетним для держав, що розвиваються. А досягти означеного пропонувалося за допомогою пошуку власного, співзвучного можливостям і умовам, шляху розвитку податкової системи⁶.

Таким чином, внаслідок постпандемічної кризи, світовою спільнотою було закладено актуальні вектори гармонізації та розвитку податкових систем.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Економічні дисбаланси, що виникли в Україні під час пандемії COVID-19, існували і до неї. І причина означеного полягала не в системному занепаді економіки, а у відсутності

дієвих податкових методів і стимулів для її розвитку. Податкова система, з прийняттям у 2010 році Податкового кодексу, суттєвих змін не зазнала. І протягом наступного десятиріччя також. Кількість податків практично не зменшилася, умови оподаткування залишилися заплутаними та непрозорими, реальні податкові стимули та пільги призначалися для реалізації інтересів окремих галузей і сфер діяльності (а іноді й суб'єктів господарювання), встановлювані малопрогресивні ставки податків були практично недієвими.

Перелік недоліків можна продовжувати, однак слід означити головне: вектори вдосконалення не змінювалися протягом тривалого часу, тримаючи курс на фіскалізацію, сприяючи зростанню рівня податкового навантаження й ігноруючи низку базових факторів впливу на ефективність оподаткування, що сприяли б гармонізації податкової системи.

Формулювання цілей. Податкова система України довоєнного часу – це скопійований з сусідніх держав план дій. Її цілі та мета суттєво не коригувалися, а ключовим показником був рівень наповнення бюджету, незважаючи на стан та умови соціально-економічного розвитку. Майже ідентичне відтворення сформованих у невизначеності умов оподаткування без врахування ключових факторів впливу призвело до тривалих дисбалансів у державних фінансах й економічному розвитку.

Воєнні дії, що нині тривають на території України, стали пусковим механізмом для пошуку нових пріоритетів розвитку податкової системи. Українське суспільство під час війни не готове підтримувати лобіювання податкових інтересів окремих груп, а держава від таких дій теж не матиме ніякої економічної вигоди. А тому нині прийшов час формування векторів розвитку, спрямованих на пріоритетність кожного платника заради суспільного блага та сталої стійкості надходжень на умовах добровільності сплати.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтування отриманих наукових результатів. Податкова система України довоєнного часу передбачала доповнюваність складових впливу на податки в умовах визначеної цілі податкової системи – наповнення бюджетів фінансовими ресурсами. Елементи податків при цьому залишалися практично незмінними та майже нечутливими до заходів податкового регулювання, що реалізувалося по мінімуму, а система податкового адміністрування слідувала за дотриманням податкового законодавства посередництвом активних механізмів податкового контролю (рис. 1). Саме такий категоричний підхід сформував доволі неефективну модель податкової системи, функціонування якої супроводжувалося низкою незмінних проблем, що поглиблювалися з року в рік.

³ Dunkelberg W., Skorburg J. How Rising Tax Burdens Can Produce Recession. *Cato Policy Analysis*. 1991. № 148. P. 159–164.

⁴ Вдовиченко А.М., Орос Г.В. Податкове навантаження і темпи економічного зростання в Україні: у пошуках раціонального співвідношення. *Економіка України*. 2014. № 8. С. 61–78.

⁵ Modern issues in the tax system. Editor in charge: Liu Yucheng. URL: http://www.qstheory.cn/dukan/hqwg/2020-06/08/c_1126087580.htm (дата звернення 12.04.2022)

⁶ Tax and fiscal policy in response to the Coronavirus crisis: Strengthening confidence and resilience: OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). 19 May 2020. URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tax-and-fiscal-policy-in-response-to-the-coronavirus-crisis-strengthening-confidence-and-resilience-60f640a8/> (дата звернення 11.05.2022)

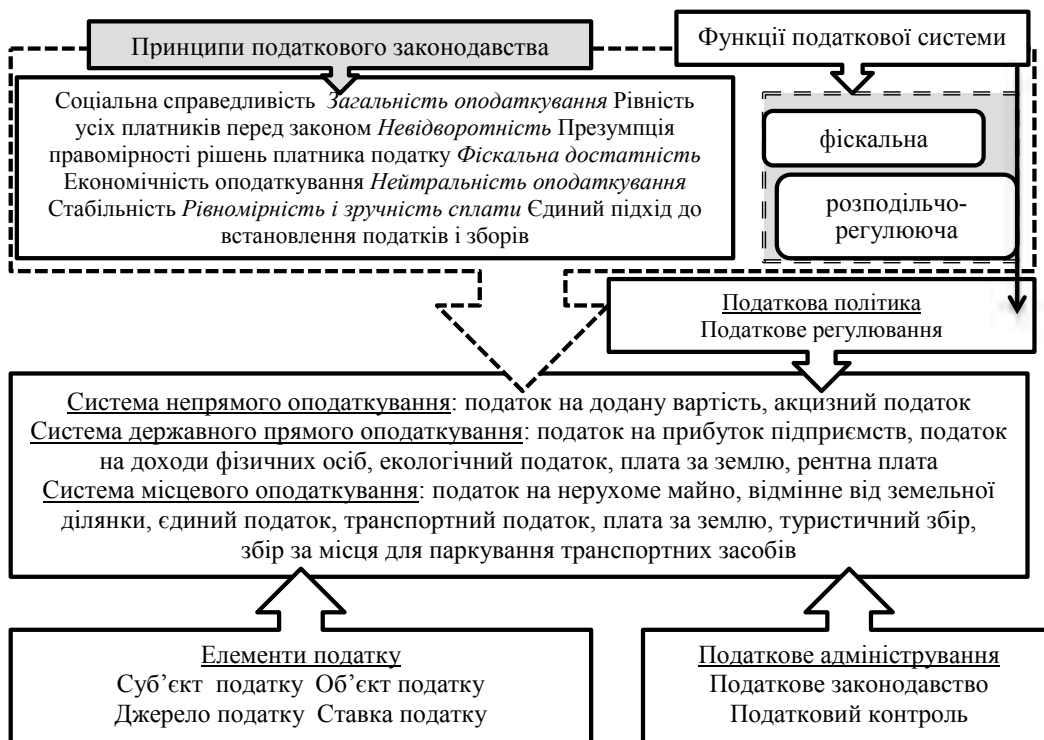

Рис. 1. Модель функціонування податкової системи України

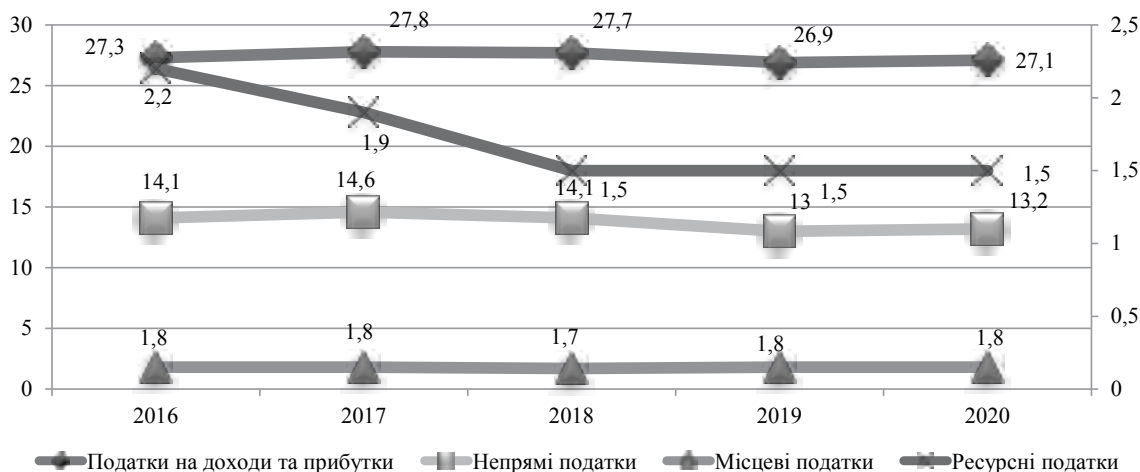

Рис. 2. Питома вага груп податків у ВВП України у 2016–2020 рр., %⁸

Першою і, мабуть, найвагомішою проблемою податкової системи України стала відсутність принципів оподаткування. Починаючи з 2010 року, у Податковому кодексі задекларовано принципи податкового законодавства⁷. Тобто фактично маємо відсутність основи, ключових цілей і критеріїв, за якими функціонує податкова система.

Ефективність реалізації податкової системи в економічному розвитку держави характеризують показники питомої ваги окремих груп податків і зборів у валовому внутрішньому продукті країни (рис. 2). Протягом у 2016–2020 рр. лідерство тримають прямі податки – на доходи фізичних осіб і на прибуток підприємств, які на кінець досліджуваного періоду демонструють незначне зниження, що перебивається вирівнювально-зростаючою тенденцією непрямих податків. Такі передумови є свідченням активізації інфляційних процесів за рахунок зниження ефективності виробництва.

Однією з передумов такої ситуації є зростання рівня податкового навантаження. В Україні в серед-

⁷ Податковий кодекс України: закон України № 2755 у редакції від 26.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 14.04.2022)

⁸ Бюджет. Дані та аналітика. Статистичний збірник. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (дата звернення 25.04.2022)

ньому протягом 2016–2020 рр. рівень податкового навантаження на працю склав 10,5%⁹, бюджетного – 27,3%, а загального – 38,0%.

Не менш вагомим чинником є частота та кількість змін до податкового законодавства. Протягом 2011–2015 рр. було внесено 101 поправку до Податкового кодексу, ще 54 – у 2016–2020 рр.¹⁰. Постійне коригування нормативно-правової бази призводить до неготовності платників вчасно відреагувати на них, наслідком чого є порушення у сфері оподаткування. Окрім того, така нестабільність податкового законодавства та множинність змін стимулює недовіру платників до влади, наслідком чого є девіантна поведінка. Як наслідок – сума загального податкового боргу протягом 2017–2021 рр. зросла на 50,8 млрд грн¹¹.

Виходячи з означеного, було проведено аналіз фіскальної ефективності податкової системи України у 2016–2020 рр., результати якого засвідчили:

1) зростання коефіцієнта виконання планових надходжень на 0,31 в.п., що свідчить про задовільний рівень податкового планування;

2) коефіцієнт еластичності, тобто здатність податкової системи оперативно реагувати на зміни, за нормативного значення ≥ 1 , у 2016 р. становив 0,2, а у 2020 р. – 0,3 в.п., що доводить низьку здатність податків стабілізувати економіку у періоди спадів і кризи;

3) рівень перерозподілу ВВП через податкові надходження, що повинен стабільно зростати, продемонстрував зниження на 0,2 в.п.;

4) тенденцію до зниження відносно темпів зростання податкових надходжень Зведеного бюджету – на 0,2 в.п.;

5) показник висхідного коефіцієнту покриття видатків бюджету податками, що на кінець 2020 р. зафіксувався на рівні 71,2% з тенденцію до зниження протягом досліджуваного періоду на 6,7 в.п., є фактом зростання обсягів бюджетного дефіциту;

6) за досліджуваний період суттєво знизився – з 84,5% до 68,1% – коефіцієнт окупності податків, хоча його значення у перспективі має зростати;

7) незмінним, за умови обов'язкового зростання, залишався протягом 2016–2020 рр. коефіцієнт концентрації податкових надходжень у доходах Зведеного бюджету України – 0,83 відсоткових пункти.

До початку воєнної агресії на території України, податкова система стрімко рухалася у напрямку фіскалізації й обмежень. Зокрема, з 1 січня 2022 року

запрацював ПДВ на електронні послуги від нерезидентів фізичним особам і фізичним особам-підприємцям, які працюють без ПДВ¹², обговорювалася можливість додаткового оподаткування солодкої води¹³ (як шкідливого для здоров'я нації продукту), озвучувалися думки щодо обмеження можливості для ФОП третьої групи єдиного податку співпрацювати з юридичними особами¹⁴. Аналіз бюджету на 2022 рік, за свідченням експерта Growford Institute, професора К. Швабія, дозволив його називати «бюджетом податкових диспропорцій», доказом чого є те, що «... Україна характеризується найменшим рівнем середньодушового доходу в Європі. Тобто, при найнижчій купівельній спроможності пересічного споживача, податки на споживання є найвищими. А рівень оподаткування капіталу більш як удвічі нижчий від середнього у країнах ЄС. Фактично на однаковому рівні з країнами ЄС відбувається оподаткування такого фактору виробництва як праця. Крім цього, в Україні утричі нижчий рівень оподаткування власності порівняно з країнами ЄС та у 24 рази нижчий рівень екологічного оподаткування»¹⁵.

Наведені факти, що, звичайно, не можуть претендувати на повний і абсолютний перелік недоліків чинної у довоєнний час податкової системи, створили необхідне поле для обов'язкового перегляду як умов діяльності податкової системи в цілому, так і особливостей функціонування її складових зокрема. І перші зміни пріоритетів відбулися після початку воєнних дій: було прийнято низку законів, що коригували чинний податковий кодекс.

Зокрема, закон № 2118 від 07.03.2022 р. зафіксував зупинення перебігу строків, передбачених податковим та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи; запровадив всеохопний мораторій на податкові перевірки; звільнив від відповідальності за порушення податкового законодавства в період дії воєнного стану.

Також на законодавчому рівні було встановлено ставки акцизного податку на бензини моторні, важкі дистилати та скраплений газ 0 євро за 1000 літрів і

⁹ Пенсійний фонд України: офіційний веб-ресурс. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 13.03.2022).

¹⁰ Іванишина О.С., Прокопенко І.А., Панура Ю.В. Удосконалення податкової системи як фактор підвищення фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2021/77.pdf (дата звернення 20.04.2022) DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.75

¹¹ Державна казначейська служби України: офіційний веб-ресурс. URL: treasury.gov.ua/ (дата звернення: 12.03.2022).

¹² Гайдай Ю. «Інтернет-податок» є в більшості країн, окрім Африки. Texty.org.ua. 07.12.2021. URL: <https://texty.org.ua/fragments/105082/internet-podatok-isnyue-v-bilshosti-krayin-okrim-afryky-karta/> (дата звернення 20.04.2022)

¹³ В Україні можуть запровадити додатковий податок на солодкі напої, бо вони надто шкідливі. Texty.org.ua. 13.01.2022. URL: <https://texty.org.ua/fragments/105343/v-ukrayini-mozhut-zaprovadyty-dodatkovyj-podatok-na-solodki-napoyi-bo-vony-nadto-shkidlyvi/> (дата звернення 20.04.2022)

¹⁴ Гетманцев хоче заборонити ФОПам 3-ї групи працювати з юрособами. Texty.org.ua. 20.01.2022. URL: <https://texty.org.ua/fragments/105408/fop-obmezhat-mozhlyvist-pracyuvaty-z-yurydychnymy-osobamy/> (дата звернення 20.01.2022)

¹⁵ Швабій К. Податкові диспропорції та доходи бюджету – 2022. *Бізнес Цензор*. 13.10.2021. URL: https://biz.censor.net/columns/3293768/podatkov_disproports_ta_dohodi_byudjetu2022 (дата звернення 20.04.2022)

ставки ПДВ з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України сирих нафтопродуктів, бензинів моторних, важких дистилатів та скрапленого газу на рівні 7 %.

Законом № 2120 від 17.03.2022 р. було надано дозвіл на проведення під час дії воєнного стану камеральних перевірок у разі бюджетного відшкодування ПДВ і фактичних перевірок; платникам єдиного податку 1-ої та 2-ої групи надано право не сплачувати єдиний податок; запропоновано можливість переходу платників податків на систему сплати єдиного податку 3-ої групи зі ставкою 2%; надано податкові пільги для благодійників; спрощено правила формування податкового кредиту та реєстрації податкових накладних під час дії воєнного стану.

Закон № 2142 від 05.04.2022 р. звільнив від мита та ПДВ імпорт товарів, що ввозяться підприємствами, а також від митних платежів транспортних засобів, що ввозяться громадянами (за виключенням товарів, які мають походження з держави – агресора); дозволив за рішенням Кабінету міністрів України протягом періоду воєнного стану ввозити окремі категорії товарів без надання митникам дозвільних документів; призупинив реєстрацію платником ПДВ, для нових платників єдиного податку на час воєнного стану, замість анулювання, визначивши датою переходу на спрощену систему ту, що зазначена у заяві; пролонгував з трьох до шести місяців термін, протягом якого після війни необхідно подати звітність, яка не була подана; звільнив від ПДВ операції з ввезення товарів «спрощеннями» 1-3 груп, а також надав тимчасову пільгу з несплати податку на житлову нерухомість, розташовану на територіях бойових дій за 2021 та 2022 роки.

Законопроектом 7232 було запропоновано запровадити посилене оподаткування для суб'єктів господарювання, економічно пов'язаних з країною-агресором.

Законопроект 7233 спрямований на зміну податкового періоду з квартального на місячний для подання платниками податків розрахунку сум доходу, нарахованого на користь платників податків – фізичних осіб.

Законопроектом 7234 було визначено, що неприбуткова організація може надавати благодійну допомогу фізичним особам, які мешкають або мешкали на територіях, де проводились бойові дії, та/або вимушено покинули місце проживання через бойові дії; уточнено умови функціонування платників єдиного податку 2-ї групи на наданій у воєнний час пільговій основі; детальніше означено умови проведення перевірок, в тому числі – у разі втрати первинних документів¹⁶.

¹⁶ Бережна Т., Ратушна А. Дайджест всіх податкових змін під час війни. Vkr.ua. Tax Advisor. 14.04.2022. URL: <https://vkr.ua/publication/daydzhest-vsikh-podatkovikh-zmin-pid-chas-viyni> (дата звернення 17.04.2022)

Як бачимо, з боку керівництва України у секторі оподаткування зроблено низку важливих кроків. І найважливіше, що їх об'єднує – це активізація регулюючої і стимулюючої складових податкової системи, зокрема спрямованих на активізацію підприємницької активності та послаблення податкового тиску на суб'єктів господарювання.

Проте ці важливі кроки, зроблені наразі, можуть бути втрачені, якщо не будуть враховані по максимуму потенційні фактори впливу на ефективність функціонування податкової системи. До таких слід віднести три основні групи: поведінкову, економічну й організаційну.

Група поведінкових факторів ґрунтується переважно на усталених національних моделях, стереотипних сценаріях і типах економічної поведінки платників податків і їх очікуваннях, що втілюються за рахунок прийняття економічних рішень з метою досягнення необхідних психологічних ефектів. Економічна складова об'єднує компоненти, що сприятимуть економічному розвитку та сталому зростанню: оптимальний рівень податкового навантаження, стимулювання сфер і галузей виробництва з метою усунення структурних дисбалансів і забезпечення надходжень фінансових ресурсів до бюджету. Організаційні фактори мають вибудовуватися на основі врахування групи поведінкових з метою максимізації очікуваних економічних ефектів. Саме в такій послідовності має відбуватися вибудова нових векторів розвитку податкової системи України.

Відтак доцільною буде активізація наступних напрямів:

1. Першим кроком на шляху гармонізації податкової системи України у повоєнний час має стати формування національної податкової свідомості та податкових традицій серед платників податків. В основі зазначеної тези лежить підвищення рівня фінансової грамотності населення, посилення розуміння власної відповідальності кожного платника податків за розвиток держави та регіону і громади, де цей платник проживає. Обов'язковим є встановлення причинно-наслідкових зв'язків: «сплата податків → достаток і процвітання» та «ухилення від оподаткування → покарання, занепад», що можливо втілити шляхом активної соціальної реклами, масових роз'яснень тощо.

2. Відновлення соціальної справедливості в оподаткуванні. При цьому увагу слід зосередити не лише на оподаткуванні праці та доходів фізичних осіб, а й на діяльності підприємств. З даної позиції, перш за все, доцільним є повернення до прогресивної шкали ставок податку. І водночас слід зафіксувати на державному рівні діючі соціальні складові, зокрема, неоподатковуваний мінімум (для фізичних осіб – на рівні прожиткового мінімуму, для юридичних – мінімально допустимий рівень прибутку

(фінансового результату), що не буде оподатковуватися), а також, з урахуванням вищезазначеної пропозиції, варто переглянути систему пільг.

3. Однозначним і обов'язковим має стати акцентування на ролі держави в економічному житті кожного з громадян як інституту, що допомагає втілювати спільні цілі та пріоритети. Для цього слід створити прозорий і зрозумілий механізм функціонування податків, відкрити та доступну інформацію щодо потреб (видаткова частина бюджету – державного, місцевих) і наявних ресурсів та можливостей (доходи), з висвітленням особистої участі кожного у них. Така відкритість сприятиме не лише відновленню довіри платників до держави, а й дозволить усвідомити наслідки порушень у сфері податкового законодавства.

Висновки

Функціонування податкової системи України протягом усього періоду незалежності повсякчас викликало багато заперечень і незгоджень. При

цьому вектори її розвитку завжди були сталими: прихована фіскалізація та посилення податкового тиску з пом'якшеними умовами оподаткування для окремого кола платників. Активні зміни почалися лише у період воєнних дій, коли, на фоні спадних економічних тенденцій, викликаних пандемією COVID-19, українська влада почала прислухатися до загальносвітових тенденцій: перехід від податкової політики тиску до заходів податкового стимулювання та підтримки бізнесу.

Наразі вибудовуються нові вектори гармонізації податкової системи України. І серед них пріоритетність варто надати активізації поведінкових факторів впливу, які, на підйомі рівня національної свідомості, здатні створити нове українське економічне диво. Адже за умови усвідомлення платниками податків залежності власного добробуту від рівня економічного розвитку держави, за допомогою м'яких поштовхів інструментами соціальної, економічної і організаційної сфер, можливо сформувати нову модель економічної поведінки, а відтак і нову модель податкової системи.

Інформація про автора:

Барабаш Леся Віталіївна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва
1, вул. Інститутська, м. Умань, 20301, Україна

Information about the author:

Barabash Lesia Vitaliivna,

PhD in Economics,
Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance
Uman National University of Horticulture
1, Institutaska str., Uman, 20301, Ukraine